ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ METU VILNIUJE, T. VRUBLEVSKIO GATVĖJE RASTOS MONETOS

Eduardas REMECAS

2002 m. birželio–liepos mėn. atliekant archeologinius tyrimus rekonstruojamoje T. Vrublevskio gatvėje (nuo sankirtos su Žygimantų ir Arsenalo g. iki sankirtos su Tilto g.) metalo detektoriumi buvo surinkta daug įvairių metalinių daiktų. Pagrindinę dalį sudarė sagos, kulkos, o daugiausia monetos. Jų surinkta 254 vnt. (XV a. – 1, XVI a. – 2, XVII a. – 93 (36%), XVIII a. – 59, XIX a. – 58, XX a. – 40 vnt.). Pagrindinė monetų dalis buvo rasta mechaniniu būdu nuėmus viršutinius žemės sluoksnius apie 1,4 m gylyje (154 vnt.). Tačiau daug monetų buvo rasta ir apie 0,2–0,5 m gylyje dviračių tako ir šaligatvio vietoje (100 vnt.). Viršutiniuose sluoksniuose didelę dalį sudarė XIX–XX a. monetos. Tačiau čia rastos ir XVI a. vidurio monetos (pusgrašis ir dvidenaris). Tarp pastarųjų monetų buvo rasta ir auksinė moneta – 1800 m. Utrechto dukatas. Be paminėtų monetų, kurios nėra labai dažnas radinys, viršutiniuose sluoksniuose buvo rastos ir dar kelios retai randamos monetos – tai Vilniui nebūdingos Prūsijos XIX a. pradžios monetos, retai pasitaikanti Lenkijos Frydricho Vilhelmo 5 grašių moneta bei visiškai neturintys analogų radiniai – Suomijos XX a. pradžios monetos. 1,4 m gylyje daugiausia rasta XVII–XIX a. pirmosios pusės monetų. Iš visų rastų monetų išskirtinas yra labai retai pasitaikantis LDK Kazimiero (1440–1492) denaro varinis falsifikatas; Prūsijos 1622 m. ortas (18 grašių) – moneta nereta XVII a. pirmosios pusės lobiuose, tačiau nerandama pavienė; dvi XVIII a. Prūsijos monetos (išskyrus 6 grašius) yra gana reti radiniai Rytų Lietuvoje. Retas radinys yra ir Jekaterinos II denga. Šių monetų radinių yra žinomi vos keli vienetai.

Visi monetų radiniai labai gerai iliustruoja XVIII–XX a. monetų apyvartą Vilniuje ir greičiausiai visoje Rytų Lietuvoje. Iki šiol šiam laikotarpiui, o ypač XIX a., turėjome labai nedaug medžiagos, nes šiems sluoksniams archeologinių tyrimų metu visuomet buvo skiriamas mažiausias dėmesys. Pažymėtina, kad ir šiuose tyrimuose buvo surinkta tik nedidelė dalis numizmatinių radinių. Pagal viršutiniuose ir apatiniuose sluoksniuose rastų monetų gausą galima manyti, kad mechaniškai nukasus vadinamąjį „archeologiškai nevertingą“ žemių sluoksnį galėjo būti išvežta apie 1000 monetų bei kitų įvairių XVI–XX a. radinių. Tokį skaičių galima gauti apie 1 m storio sluoksnį padalijus į 10 dalių po 10–15 cm (gylį, kurį, priklausomai nuo daikto dydžio, gali užfiksuoti metalo detektorius), kuriuose galėjo būti maždaug po 100 monetų. Žemiau pateikiamas monetų sąrašas pagal jų amžių.

XV a. monetos

1. **LDK.** Kazimieras (1440–1492). Denaras. Falsifikatas.

XVI a. monetos

1–2. **LDK.** Žygimantas Augustas. Dvidenaris. 1570 m.; pusgrašis. 1561 m.

XVII a. monetos

1. **Elbingas.** Gustavas II Adolfas. Šilingas. 1634? m.

2–26. **Lenkija.** Jonas Kazimieras. Šilingas. 1664 m. (7 vnt.), 1665 m., ? m. (15 vnt.), falsifikatai (2 vnt.)

27–63. **LDK.** Jonas Kazimieras. Šilingas. Ujazdovas. 1661 m. (2 vnt.); Olyva. 1663 m. (3 vnt.); Brestas. 1666 m., ? m. (2 vnt.); Kaunas. 1665 m.; Marienburgas. 1666 m.; Vilnius. 1664 m. (2 vnt.), 1665 m. (5 vnt.), 1666 m. (4 vnt.), ? m. (6 vnt.); Nenustatyta kalykla. ? m. (10 vnt.).

64–84. **Lenkija–LDK.** Jonas Kazimieras. Šilingas. ? m. (21 vnt.).

85. **Prūsija.** Georgas Vilhelmas. Ortas. 1622 m.

86–92. **Ryga.** Gustavas II Adolfas. Šilingas. ? m.; pusantrokas. 1624 m. Kristina. Šilingas. 1640 m., 1654 m. Karolis XI. Šilingas. 1661 m., 1662? m. ? Šilingas. ? m.

93. **Švedija.** Gustavas II Adolfas. Pusantrokas. 163(3?) m. Elbingas.

XVIII a. monetos

1–22. **Lenkija.** Augustas III. Šilingas. 1752 m., 1753 m., ? m. (2 vnt.); grašis. 175? m. (7 vnt.). Stanislovas Augustas. ½ grašio. 176? m.; grašis. 1767 m., 176? m., ? m. (4 vnt.); 3 grašiai. ? m. (2 vnt.). XVIII a. grašiai. ? m. (2 vnt.).

23–25. **Prūsija.** Frydrichas Vilhelmas. 6 grašiai. 1757 m. Klėvė. Frydrichas II. 2 grašiai. 1773 m; 1/12 talerio. 1765 m. Berlynas.

26–59. **Rusija.** Petras I. Poluška. 1722 m. Anna. Poluška. 1735 m.; denga. 1731 m., 1734 m., 1735 m. (3 vnt.), 1736 m. (2 vnt.), 1738 m., 1740 m. Anna-Jelizaveta. Denga. ? m. (9 vnt.). Jelizaveta. Denga. 1748 m., 1749 m., 174? m. (2 vnt.), 1750 m., 1753 m., 175? m.; 2 kapeikos. 1758 m., 175? m. Jekaterina II. Denga. 1795 m.; grivenikas. 1771 m., 1795 m.; 20 kapeikų. 1783 m. Pavlas I. 1 kapeika. 1798 m.

XIX a. monetos

1. **Jungtinės Nyderlandų provincijos.** Utrechtas. Dukatas. 1800 m.

2–17. **Lenkija.** Frydrichas Augustas. 3 grašiai. 181? m. (2 vnt.); 5 grašiai. 1812 m. Aleksandras I. 5 grašiai. 1819 m., 1821 m., 1823 m., ? m.; 10 grašių. 181? m. Aleksandras I–Nikolajus I. 5 grašiai. 18?? m. (4 vnt.); 10 grašių. ? m. Nikolajus I. 10 grašių. 1840 m. (3 vnt.).

18–19. **Prūsija.** Frydrichas Vilhelmas III. Šilingas. 180? m.; 1 grašis. 1823 m.

20–58. **Rusija.** Pavlas I. 2 kapeikos. 1801 m. Aleksandras I. Denga. 181? m.; 2 kapeikos. 1810 m., 1811 m., 1812 m., 181? m.; 20 kapeikų. 1810 m. Nikolajus I. ¼ kapeikos. 1841 m.; poluška. 1851 m.; ½ kapeikos. 1842 m.; denežka. 1851 m., 1853 m., 1854 m., 1855 m. (2 vnt.); 1 kapeika. 1840 m., 184? m., 1851 m., 1854 m., 185? m.; 2 kapeikos. 1838 m., 1841 m., 1852 m.; 5 kapeikos. 1831 m. Aleksandras II. Denežka. 1858 m., 1862 m.; 1 kapeika. 1863 m., 186? m.; 2 kapeikos. 1864 m., 1869 m., 1873 m., 1875 m.; 3 kapeikos. 1869 m.; 10 kapeikų. 1864 m. Aleksandras III. 1 kapeika. 1886 m. Nikolajus II. ½ kapeikos. 1899 m.; 1 kapeika. 1897 m., 1898 m.; 3 kapeikos. 1899 m.

XX a. monetos

1. **JAV.** 1 centas. 1975 m.

2–6. **Lenkija.** 1 grašis. 19(2–3)? m.; 2 grašiai. 1925 m. (3 vnt.), 1932 m., 19(2–3)? m.

7–10. **Rusija.** Nikolajus II. ½ kapeikos. 1912 m., 1915 m.; 1 kapeika. 1912 m.; 2 kapeikos. 1911 m.

11–34. **TSRS.** 1 kapeika. 1963 m. (2 vnt.), 1969 m., 1975 m., 1977 m. (2 vnt.), 1981 m. (3 vnt.), 1982 m. (2 vnt.), 1985 m.; 2 kapeikos. 1963 m., 1974 m.; 3 kapeikos. 1946 m. (2 vnt.), 1956 m., 1979 m.; 5 kapeikos. 1940 m., 1955 m., 1961 m.; 10 kapeikų. 1949 m., 1950 m.; 15 kapeikų. 1943 m.

35–36. **Suomija.** Nikolajus II. 1 pensas. 1901 m. 5 pensai. 1917 m.

37–40. **Vokietija.** 1 pfenigas. 1900 m., 194? m.; 2 pfenigai. 1904 m.; 5 pfenigai. 1912 m.

COINS FOUND DURING THE ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS IN T. VRUBLEVSKIO STREET IN VILNIUS

In 2002 during the archaeological explorations in T.Vrublevskio street, in Vilnius, by metal-detecting 254 coins were found. They were dated from the 15th century to the 20th century. The coins represented the turnover of low value coins in Vilnius in the 18th–20th centuries, and at the same time in the Eastern Lithuania.

MONETŲ LOBIAI IŠ VILNIAUS ŽEMUTINĖS PILIES VALDOVŲ RŪMŲ TERITORIJOS

Eduardas REMECAS

2002 m. vykdant archeologinius tyrimus Valdovų rūmų teritorijoje buvo rasti keturi monetų lobiai arba jų dalys. Visi lobiai rasti metalo detektoriumi.

I lobis

2002 m. liepos mėn. 4–5 d. rastas pirmųjų LDK monetų lobis, kurį sudarė 63 monetos (5 skirtingų LDK monetų tipų) ir trišonis sidabro lydinys. Lobis rastas Valdovų rūmų Š korpuso išorėje, apie 10 m į PR nuo Naujojo arsenalo (dabartinis Lietuvos nacionalinis muziejus) PR kampo. Jis rastas apie 3–3,5 m gylyje juodų degėsingų žemių sluoksnyje metalo detektoriumi. Šis lobis nebuvo paslėptas ar pamestas tradiciniu būdu, kai yra randamas inde ar maišelyje, tai yra vienoje vietoje. Monetos buvo paskleistos plote maždaug 1,5 m spinduliu, o gylio skirtumas tarp rastų pirmųjų dviejų ir paskutiniųjų buvo apie 0,5 m. Kai kurios iš rastų monetų buvo sulipusios po dvi. Kartu su šio lobio monetomis (viršutiniuose sluoksniuose) buvo rastas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro (1492–1506) denaro falsifikatas. Ši moneta leido sluoksnį, kuriame buvo rastas lobis, datuoti XVI a. pradžia. Taigi lobis buvo rastas ne savo laikotarpio archeologiniuose sluoksniuose. Jis galėjo būti paslėptas ar pamestas kitoje vietoje, o čia, matyt, pateko statybų metu, lyginant žemės paviršių, nes, kaip rodo sluoksniai, XIV–XV a. lobio radimo vietoje buvo PV kryptimi žemėjantis šlaitas. Daugelis lobio monetų yra pažeistos ugnies ar didelio karščio, tad galima manyti, jog lobis galėjo būti paslėptas ar saugotas netoliese buvusiame pastate, tačiau kilus dideliam gaisrui palaidotas nuodėgulių krūvoje.

Lobio sudėtis yra unikali. Jame pirmą kartą rasta penkių skirtingų LDK monetų tipų: Jogailos (1377–1392) monetos (portretas / žvėris (18 vnt.); raitelis / dvigubas kryžius skyde (14 vnt.); žuvis–žiedas / dvigubas kryžius skyde (16 vnt.) bei Vytauto (1392–